

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 147–150 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 147–150

CXLVII SKYRIUS

KAD ŽMOGUI REIKIA DIEVO PAGALBOS NORINT PASIEKTI LAIMĘ

- [1] O kadangi iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad dieviškoji apvaizda protingus kūrinčius tvarko kitaip negu neprotingus daiktus, nes tie kūrinčiai pačia savo prigimtimi nuo neprotingų daiktų skiriasi, tai būtina parodyti, kad dėl jų tikslo kilnumo dieviškoji apvaizda jiems skyrė kitokį valdymo būdą.
- [2] Tačiau akivaizdu, kad dėl aukštesnės prigimties protingi kūrinčiai pasiekia tobulesnę dalyvavimą tikslu. Kadangi jie yra protingos prigimties, tai savo veikla gali pasiekti supratimą tiesos, kuri proto stokojantiems daiktams yra nepasiekiamą. Ir dėl to, kad savo prigimtinę veiklą jie pasiekia tiesos supratimą, akivaizdu, jog dieviškoji apvaizda iš tiesų jiems numato kitaip negu kitiems daiktams. Kiek žmogui yra duotas intelektas ir protas, kuriuo jis gali atrasti tiesą ir ją tirti, tiek jam yra duotos tam tyrimui talkinančios vidinio ir išorinio jutimo galios. Taip pat jam yra duota kalba, kad ja naudodamasis tas, kuris savo protu suprato tiesą, galėtų ją atskleisti kitam; kad šitaip žmonės vieni kitiems padėtų suprasti tiesą, taip pat ir dėl kitų, gyvenimui būtinų reikalų, nes žmogus iš prigimties yra bendruomeninis gyvūnas.
- [3] Bet jau parodyta¹, jog galutinis žmogaus tikslas yra toks anapusinės, jo prigimtines galias pranokstančios tiesos pažinimas, kad jis tiesiogiai regėtų pačią pir-

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, malonė, laimė, dorybė.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, *Summa Contra Gentiles*, grace, happiness, virtue.

- mają tiesą. Tačiau žemesniesiems kūriniais nenumatyta, kad jie galėtų pasiekti jų prigimtinius gebėjimus pranokstantį tikslą. Todėl privalu, kad dėl to tikslo žmonėms būtų skirtas kitoks negu žemesniesiems kūriniais valdymo būdas, nes būtina, kad tikslo siekimo priemonės atitiktų tikslą. Tad jeigu žmogus yra nukreiptas į tokį tikslą, kuris jo prigimtinius gebėjimus pranoksta, tai būtina, kad Dievas jam skirtų tam tikrą antgamtinę pagalbą, kuri padėtų siekti to tikslo.
- [4] Dar. Žemesniosios prigimties daiktas gali pasiekti tai, kas priklauso aukštesnei prigimčiai, tik tos aukštesnės prigimties galios padedamas, pavyzdžiui, kaip mėnulis, kuris pats negali šviesti, tačiau šviečia dėl saulės galios ir veiklos; ir vanduo, kuris pats savaime negali sušilti, bet sušyla dėl ugnies galios ir veiklos. Tačiau, kaip jau parodyta², žmogus negali tiesiogiai regėti tik Dievui priklausančios pirmosios tiesos. Todėl žmogui reikia dieviškos pagalbos tam, kad pasiektų minėtą tikslą.
- [5] Taip pat. Kiekvienas daiktas savo galutinį tikslą pasiekia per savo veiklą. Bet veikla savo galią gauna iš veikiančiojo prado: pavyzdžiui, dėl sėklos veiklos gimsta tam tikros rūšies individas, kurio galia iš anksto egzistuoja sėkloje. Vadinasi, žmogus negali per savo veiklą pasiekti savo galutinio tikslo, kuris pranoksta jo prigimtinių galių gebėjimą, nebent jo veikla iš Dievo galios gautų į tą tikslą vedantį veiksmingumą.
- [6] Toliau. Joks įrankis savo formos galia negali atvesti prie galutinio tobulumo, bet tik pirmojo veiksnio galia, nors savo galia jis gali tam tikru būdu paruošti galutiniam tobulumui. Juk dėl savo formos pjūklas pjauna medį, tačiau suolo formą medžiui suteikia įrankiu besinaudojantis menas. Panašiai gyvūno kūne dėl ugnies šilumos vyksta maisto skaidymas bei įsisavinimas, tačiau kūno augimą, augimo ribojimą ir kitus panašius dalykus lemia maitinančioji siela, besinaudojanti ugnies šiluma kaip įrankiu. Tačiau visi intelektai ir valios kaip įrankiai pajungti pirmajam veiksniai – Dievui kaip pirmajam intelektui ir valiai. Todėl būtina, kad jų veikla galutinio tobulumo, kuris yra laimės pasiekimas, atžvilgiu būtų veiksminga tik dieviškosios galios dėka. Todėl protingai prigimčiai reikia Dievo pagalbos norint pasiekti galutinį tikslą.
- [7] Be to. Pasiekti tikslą žmogui trukdo daugybė kliūčių. Trukdo jo proto silpnumas, dėl kurio jis lengvai klysta ir dėl to pameta teisingą, į tikslą vedantį kelią. Trukdo ir jausmingos jo sielos dalies aistros, traukiančios jį prie juslinių ir žemų dalykų, prisirišimas prie kurių, kuo jis stipresnis, tuo labiau nuo galutinio tikslo atitolina, nes tie dalykai yra žemiau žmogaus, o žmogaus tikslas yra virš jo. Be to, kūno silpnumas dažnai trukdo atlikti dorybingus veiksmus, kuriais siekiama laimės. Taigi žmogui reikia dieviškos pagalbos, kad dėl minėtų kliūčių jis nebūtų visiškai atskirtas nuo galutinio tikslo.
- [8] Todėl Evangelijoje pagal Joną pasakyta: *Niekas negali ateiti pas mane, jei mane pasiuntęs Tėvas jo nepatraukia...* (Jn 6, 44); ir toliau: *Kaip šakelė negali duoti vaisiaus pati iš savęs, nepasilikdama vynuodyje, taip ir jūs bevaisiai, nepasilikdami manyje* (Jn 15, 4).
- [9] Tuo pašalinama klaida Pelagijo šalininkų, kurie teigė, kad vien tik savo laisvu apsisprendimu žmogus gali pelnyti Dievo šlovę³.

CXLVIII SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOSIOS MALONĖS PAGALBA
NEVERČIA ŽMOGAUS BŪTI DORYBINGO

- [1] Tačiau kai kam gali atrodyti, kad dieviškoji pagalba tam tikru būdu verčia žmogų gerai elgtis, nes pasakyta, kad *Niekas negali ateiti pas mane, jei mane pasiuntęs Tėvas jo nepatraukia...*; ir Laiške romiečiams: *Visi, vedami Dievo Dvasios, yra Dievo vaikai* (Rom 8, 14); ir Antrajame laiške korintiečiams: *Kristaus meilė valdo mus* (2 Kor 5, 14). Juk atrodo, kad žodžiai „patraukti“, „vesti“, „valdyti“ suponuoja prievartą.
- [2] Tačiau akivaizdžiai parodoma, jog tai nėra tiesa, nes jau įrodyta⁴, kad dieviškoji apvaizda visais daiktais rūpinasi pagal jų būdą. Bet žmogui ir kiekvienai protingai prigimčiai būdinga veikti savo valia ir būti savo veiksmų šeimininku, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁵. Tačiau visa tai prieštarauja prievartai. Vadinasi, Dievas neverčia žmogaus teisingai elgtis.
- [3] Dar. Dieviškosios pagalbos teikimą žmogui, kad jis gerai elgtųsi, reikia suprasti taip, kad ji mumyse atlieka mūsų veiklą taip, kaip pirmoji priežastis atlieka antrinių priežasčių veiklą ir pirminis veiksnys atlieka įrankio veiklą. Todėl Izaijo knygoje rašoma: *tu atlikai dėl mūsų visus mūsų darbus, Viešpatie* (Iz 26, 12). Tačiau pirminė priežastis atlieka antrinės priežasties veiklą pagal pastarosios būdą. Todėl ir Dievas mumyse atlieka mūsų veiklą pagal mūsų būdą, t. y. lemia, kad mes veiktume laisva valia, o ne prievarta. Taigi dieviškoji pagalba nieko neverčia teisingai elgtis.
- [4] Toliau. Į tikslą žmogų nukreipia valia, nes valios objektas yra gėris ir tikslas. O dieviškoji pagalba mums skirta tam, kad pasiektume tikslą. Todėl jos pagalba iš mūsų neatima valios veiklos, bet ypač ją skatina. Todėl apaštalas Laiške filipiečiams rašo: *Dievas iš savo palankumo skatina jus ir trokšti, ir veikti* (Fil 2, 13). Tačiau prievarta iš mūsų pašalina valios veiklą, nes priversti darome tai, kas mūsų norams priešinga. Vadinasi, Dievas savo pagalba mūsų neverčia teisingai veikti.
- [5] Taip pat. Savo galutinį tikslą žmogus pasiekia dorybinga veikla, nes laimė yra apdovanojimas už dorumą. Bet priverstinė veikla nėra dorybinga veikla, nes dorybė pirmenybę teikia pasirinkimui, kurio negali būti be savanoriškumo, kuriam prievarta yra priešinga. Vadinasi, Dievas žmogaus neverčia teisingai veikti.
- [6] Be to. Tikslas siekimo priemonės turi atitikti tikslą. Tačiau galutinis tikslas, kuris yra laimė, tinka tik laisva valia veikiantiems, tiems, kurie yra savo veiksmų šeimininkai. Todėl nei negyvų daiktų, nei proto neturinčių gyvūnų nevadiname nei laimingais, nei nelaimingais, nebent tik perkeltine prasme. Vadinasi, žmogui teikiama dieviškoji pagalba, kad jis pasiektų laimę, nėra prievartinė.
- [7] Todėl Pakartoto įstatymo knygoje rašoma: *„Štai! Šiandien padėjau prieš tavo gyvenimą ir gerovę, mirtį ir pražūtį. Jei laikysies Viešpaties, savo Dievo, įsakymų, kuriuos šiandien duodu tau, mylėsi Viešpatį, savo Dievą, eisi jo keliais, laikysies jo įsakymų, įstatų ir įsaku, tada klestėsi ir tapsi gausus... Tačiau jei tavo širdis nusigręš, neklausysi... šiandien tau pasakau, kad tikrai žūssite* (Įst 30, 15–18). Ir Siracido rašoma: *Prieš kiekvieną žmogų yra gyvenimas ir mirtis, ką žmogus pasirenka, tai bus jam duota* (Sir 15, 17).

CXLIX SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOSIOS PAGALBOS
ŽMOGUS NEGALI NUSIPELNYTI

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad Dievo pagalbos žmogus negali nusipelnyti, nes kiekvienas daiktas su tuo, kas yra aukščiau jo, susijęs kaip materija. Tačiau materija savęs nejudina į savo tobulumą, bet reikia, kad kas nors kitas ją judintų. Todėl žmogus savęs nejudina į tai, kad gautų dievišką pagalbą, kuri yra virš jo. Veikiau Dievas jį judina, kad jis ją gautų. Tačiau judinančiojo judėjimas, kaip sumanymas ir priežastis, yra ankstesnis už judinamojo judėjimą. Vadinasi, dieviškoji pagalba mums duodama ne todėl, kad mes gerais darbais į ją judame. Veikiau mes gerais darbais darome pažangą dėl išankstinio Dievo pagalbos poveikio.
- [2] Dar. Tik veikdamas pirminio veiksnio galia įrankinis veiksnys paruošia priimti tobulumą iš pirminio veiksnio: pavyzdžiui, kaip ugnies šiluma materiją paruošia mėsos formai ne daugiau, negu bet kuriai kitai formai, nebent tik tiek, kiek ji veikia sielos galia. Tačiau mūsų siela veikia būdama pavaldi Dievui, kaip tai, kas veikia kaip pirminiam veiksmiui pavaldus įrankis. Todėl siela negali pati savęs paruošti taip, kad priimtų dieviškosios pagalbos veiksmingumą, nebent tik tiek, kiek ji veikia dieviškąja galia. Vadinasi, veikiau dieviškoji pagalba yra ankstesnė už gerą poelgį, negu geras poelgis ankstesnis už dieviškąją pagalbą taip, tarsi jis jos nusipelnytų save jai paruošdamas.
- [3] Toliau. Joks atskiras veiksnys niekada negali pralenkti pirmojo visuotinio veiksmo, nes kiekvienas atskiro veiksmo veiksmas gauna pradžią iš visuotinio veiksmo, panašiai kaip kiekvienas čia žemiau esančių daiktų judesys pradžia gauna iš dangaus judėjimo. O žmogaus siela pajungta Dievui taip, kaip atskiras veiksnys – visuotiniam. Taigi joje negali būti jokio teisingo judesio, kuris pralenktų Dievo veiksmą. Todėl ir Evangelijoje pagal Joną Viešpatį sako: *nuo manęs atsiskyre, jūs negalite nieko nuveikti* (Jn 15, 5).
- [4] Taip pat. Atlyginimas turi atitikti nuopelną, nes skiriant atlyginimą, turi būti laikomasi teisingumo. Tačiau prigimtines galias pranokstanti dieviškosios pagalbos įtaka neatitinka tų veiksmų, kuriuos žmogus savo prigimtinėmis galiomis atlieka. Todėl tais veiksmais žmogus negali minėtos pagalbos nusipelnyti.
- [5] Be to. Pažinimas aplenkia valios judesį. Tačiau antgamtinio tikslo pažinimą žmogus gauna iš Dievo, nes savo prigimtinio protu jo pasiekti negali, kadangi tas tikslas pranoksta jo prigimtine galią. Todėl būtina, kad dieviškoji pagalba aplenkėtų mūsų valios judėjimą į galutinį tikslą.
- [6] Todėl Laiške Titui rašoma: *jis išgelbėjo mus Šventosios Dvasios atgimdančiu ir atnaujinančiu nuplovimu, tik ne dėl mūsų atliktų teisumo darbų, bet iš savo gailestingumo* (Tit 3, 5). Ir Laiške romiečiams: *viskas priklauso ne nuo to, kuris trokšta ar kuris bėga, bet nuo gailestingąjo Dievo* (Rom 9, 16), nes, kad žmogus norėtų gėrio

ir jį darytų, reikia išankstinės Dievo pagalbos, panašiai kaip įprasta padarini priskirti ne tiesioginiam veiksmui, o pirmajam judintojui; juk kario pastangomis pasiekta pergalė priskiriama vadui.

Tie žodžiai nereiškia valios pašalinimo, kaip kai kurie klaidingai mano, tarsi žmogus nebūtų savo vidinių ir išorinių veiksmų šeimininkas, bet parodo, kad jis nuo Dievo priklausomas. Todėl Raudų knygoje rašoma: *Apgręžk mus, Viešpatie, ir mes apsigręšime* (Rd 5, 21). Tie žodžiai parodo, kad mūsų apsigręžimą į Dievą aplenkia mus apgręžiančioji Dievo pagalba.

- [7] Tačiau Zacharijo knygoje skaitome, kad Dievas asmeniškai sako: *Grįžkite jūs pas mane, ... sugrįšiu aš pas jus* (Zch 1, 3), ne todėl, kad kaip jau minėta, Dievo veikimas vėlesnis negu mūsų grįžimas, o todėl, kad vėliau padėtų mūsų grįžimui, kuriuo pas jį grįžtame, jį sustiprindamas taip, kad būtų veiksmingas, ir darydamas pastovų, kad deramą tikslą pasiektų.
- [8] Tuo paneigiama klaida Pelagijo šalininkų⁶, kurie sakė, kad ta pagalba mums duota už mūsų nuopelnus ir kad mūsų nuteisinimo iniciatyva priklauso mums, o išpildymas – Dievui.

CL SKYRIUS

KAD MINĖTA DIEVIŠKOJI PAGALBA MALONE VADINAMA, IR KAS YRA PAŠVENČIAMOJI MALONĖ

- [1] Kadangi tai, kas kam nors duodama be jokio jo išankstinio nuopelno, vadiname malone, ir, kaip jau parodyta⁷, Dievo pagalba aplenkia visas žmogaus dorumo apraiškas, tai reikia daryti išvadą, kad toji pagalba žmogui duodama be jokio jo nuopelno ir dėl to teisingai vadinama malone. Todėl apaštalas Laiške romiečiams rašo: *Bet jei malonės, tai ne dėl darbų, antraip malonė nebebūtų malonė* (Rom 11, 6).
- [2] Tačiau yra ir kita priežastis, dėl kurios minėtai Dievo pagalbai suteikiamas malonės vardas. Juk sakoma, jog kas nors yra kam nors malonus todėl, kad jis yra pastarajam mielas. Todėl sakoma, kad tas, kuris yra kitam mielas, turi pirmojo malonę, nes meilė suprantama taip, kad mylintysis geidžia gėrio ir jį daro tam, kurį myli. O kadangi Dievas nori ir daro gera visiems kūriniams, nes, kaip jau parodyta⁸, visi kūriniai ir visi jų tobulumai Dievo yra geidžiami ir daromi. Todėl Išminties knygoje rašoma: *Juk tu myli visa, kas yra, ir nesišlykšti niekuo, ką esi padaręs* (Išm 11, 25). Tačiau dabar nagrinėjama ypatinga Dievo meilė tiems, kuriems jis padeda siekti gėrio, pranokstančio jų prigimtines galias, t. y. tobulo mėgavimosi ne koku nors sukurtu gėriu, bet pačiu Dievu. Vadinasi, toji pagalba tinkamai vadinama malone ne tik todėl, kad ji, kaip jau parodyta, duodama už dyką, bet ir todėl, kad dėl ja suteiktos tam tikros ypatingos privilegijos žmogus tapo Dievui mielas. Todėl apaštalas Laiške efeziečiams rašo: *Iš grynios meilės, laisvu savo valios nutarimu, jis iš anksto paskyrė mus per Jėzų Kristų tapti jam išūniais* (Ef 1, 5).

- [3] Tačiau toji malonė žmogui, kuriam ji suteikta, turi būti tarsi tam tikra jo forma ir tobulumas. Juk tas, kuris nukreiptas į kokį nors tikslą, privalo turėti nuolatinę ryšį su tuo tikslu, nes judinantysis nuolatos keičia judinamąjį tol, kol šis savo judėjimu dar nepasiekė to tikslo. Kadangi, kaip jau parodyta⁹, dieviškosios pagalbos malonė žmogų kreipia į galutinį tikslą, tai tą pagalbą žmogus turi nuolatos patirti tol, kol tikslo dar nepasiekė. Bet taip nebūtų, jeigu minėtoji pagalba žmogui būtų teikiama kaip judėjimas arba aistra, o ne kaip tam tikra nuolatinė, tarsi jame rymanti forma, nes toks judėjimas ir aistra žmogui būtų tik tada, kai jis tikrai nukreiptas į tikslą, bet žmogus tikslo siekia ne nuolatos, kaip tai akivaizdu tada, kai jis miega. Todėl pašventinančioji malonė yra tam tikra forma ir tobulumas, jame pasiliekanči net tada, kai jis nieko neveikia.
- [4] Dar. Dievo meilė yra priežastis to gėrio, kuris yra mumyse, panašiai kaip žmogaus meilę pažadina koks nors mylimajame esantis gėris, kuris yra tos meilės priežastis. Tačiau koks nors ypatingas mylimajame iš anksto esantis gėris žmogų pažadina kokiai nors ypatingai meilei. Todėl ten, kur pripažįstama ypatinga Dievo meilė žmogui, turi būti pripažintas tam tikras ypatingas gėris, kurį Dievas suteikė žmogui. Kadangi jau pasakyta, kad pašventinančioji malonė žymi ypatingą Dievo meilę žmogui, tai reikia pripažinti, kad tuo žymimas ir tam tikras ypatingas žmogui esantis gėris bei tobulumas.
- [5] Toliau. Kiekvienas yra nukreiptas į jam tinkantį tikslą atsižvelgiant į jo formos prigimtį, nes skirtingų rūšių yra skirtingi tikslai. Tačiau tas tikslas, į kurį dieviškosios malonės pagalba žmogus yra nukreiptas, yra virš žmogiškosios prigimties. Todėl reikia, kad žmogui būtų duota tam tikra antgamtinė forma ir tobulumas, kuriais jis į minėtą tikslą būtų teisingai nukreiptas.
- [6] Taip pat. Būtina, kad žmogus galutinį tikslą pasiektų savo paties veikla. Tačiau kiekvienas veikia pagal savo paties formą. Vadinasi, tam, kad žmogus savo veikla galėtų siekti galutinio tikslo, būtina, kad jam būtų suteikta tam tikra forma, dėl kurios jo veikla būtų veiksminga siekiant galutinio tikslo.
- [7] Be to. Kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta¹⁰, dieviškoji apvaizda kiekvienu daiktu rūpinasi pagal jo prigimties būdą. Tačiau žmogui būdingas būdas yra toks, jog norint, kad jo veikla būtų tobula, būtina, kad virš prigimtinių galių jame būtų tam tikri tobulumai ir gebėjimai, kuriais jis tarsi natūraliau, laisviau ir mieliau veiktų darydamas gėrį. Todėl malonės pagalba, kurią Dievas teikia žmogui, kad šis pasiektų galutinį tikslą, žymi tam tikrą žmogui esančią formą ir tobulumą.
- [8] Todėl Šventajame rašte Dievo malonė vadinama ypatinga šviesa, nes Laiške efeziečiams apaštalas rašo: *Juk kadaise jūs buvote tamsa, o dabar esate šviesa Viešpatyje* (Ef 5, 8). Tobulumas, kuriuo žmogus stumiamas į galutinį tikslą, kuris yra Dievo regėjimas, teisingai vadinamas šviesa, nes ji yra regėjimo pradai.
- [9] Tuo paneigiama nuomonė tų, kurie teigia, kad Dievo malonė į žmogų nieko neįneša: panašiai kaip pasakymas, kad jis turi karaliaus malonę, nieko į jį neį-

neša, o tik meilę į karalių, kuris jį myli. Todėl akivaizdu, jog buvo apgauti tie, kurie neatkreipė dėmesio į Dievo ir žmogaus meilės skirtingumą, nes Dievo meilė yra priežastis to gėrio, kurį jis kame nors myli, o žmogaus meilė ne visa da būna tokia.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 69, 2011, sk. 50, p. 100–102.
- ² Ten pat, sk. 52, p. 103–104.
- ³ Žr. Augustinus, *De haeresibus* 88 (PL 42, 47).
- ⁴ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 73, 2012, sk. 71, p. 102–104.
- ⁵ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 47.
- ⁶ Žr. Augustinus, *De haeresibus* 88 (PL 42, 47).
- ⁷ Žr. 149 skyrių.
- ⁸ II, 15 Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Vilnius: Logos, 2003, sk. 15.
- ⁹ Žr. 147 sk.
- ¹⁰ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 73, 2012, sk. 71, p. 102–104.

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae *de Aquino Summa contra gentiles*,
Romae, Apud sedem commissionis Leoninae
et apud libreriam Vaticanas,
Desclee et C. Herder, 1934.